پانۆرامای ریفراندۆم پاش سێ ساڵ ... بەختیار

لە ساڵی ٢٠١٧ و دروست لە ڕۆژەکانی پێش ٢٥ی مانگی ٩ (ڕۆژی ریفراندۆم)، شەڕ و کێشمەکێشیکی زۆر هەبوو لە نێوان ئەوانەی کە باوەڕیان پێی هەبوو (ریفراندۆم) و ئەوانەش کە باوەڕیان پێی نەبوو. لە زۆر جێگادا ئەبووە مایەی مشتومڕێکی وا کلکی کێری تیا ئەقرتا...

ئەو مشتومڕە بە پێی ڕادەی بیرکردنەوە و باوەڕی کەسەکان هەمەجۆر بوون.

جۆرێکیان ئەوانە بوون کە لە پێشەنگدابوون و ئەوانەی کە کوێرانە بڕوایان بە هەر بڕیارێک بوو کە لە دەمی مەسعود بەرزانییەوە بهاتایە دەر، جا ئەوانەش دوو بەش بوون بەشێکیان ئەوانەی لە لایەنی ماڵییەوە سودمەند بوون لە پارتی و بە جۆرێک ژیانی ماڵ منداڵیان پەیوەست بوو بەو پەیوەندی و داهاتەی لە پارتییەوە دەستیان ئەکەوت بۆ ژیان... بەشەکەی تریان ئەوانەبوون کە وەک پەندەکە ئەڵێ (ئاگایان لە مەحموی بە زەوار نەبوو) هەرگیز ئاگاشیان لێ نابێت، سەرسەختانە بەرگرییان لەو بڕیارە ئەکرد بێ ئەوەی بیر لە هیچ ئەنجامێکی ئەو بڕیارە و کاریگەرییەکانی بکەنەوە.

ئەتوانین لقێکی تریش لەم بەشە بکەینەوە کە ئەوانیش زۆرایەتییەکی زۆری کوردن، هەر شتێک بۆنی وڵات و ماف و یان هەر باسێک لە بەرژەوەندی کورد بێت ئەوان لەگەڵین، بۆ نموونە ئەگەر لایەنێکی دڵسۆزی کورد و بەهێز هەبوایە لەو کاتەیا لەگەڵ ئەوەدا نەبوایە کە ریفراندۆم بکرێت، ڕەنگ بوو ئەم لقە بچونایەتە بەرەی ئەو هێزە، هەر بە هەمان مەبەست (بەرژەوەندی کورد).

ئەتوانرێت ئەمانە بە دڵسۆزەکانی کورد و دۆزەکەی ناوزەد بکرێت، چونکە کورد ئەوەندەی دەردەسەری بینیوە بەدەست دوژمن ناحەزەکانییەوە، نەوە دوای نەوە ئەم دەردەسەرییانە هەر بەردەوام بووە، چینێکی ناو کۆمەڵگا هەیە شوێنکەوتوی هەر دیاردەیەکە کە بوترێت لە بەرژەوەندی کوردە.

جا ئەم یەکلاییکردنەوەیە لە بریارەکان لای ئەم لقە، تەنها لایەنی بەهێز دروستی ئەکات، بە هۆی دەسەڵاتی بەسەر میدیا و سەرچاوەکانی داهاتدا و هەروەها دەسەڵاتی چەکداری کە پارتی لەو کاتەدا هەموو ئەوانەی بەدەست بوو.

ئەم جۆرەیان کە لە دوو بەش پێکهاتبوو، بە سەر و ماڵ هەموو

شتەکیان خستبووە خزمەت ئەو دەزگەوە، ئەوانەیان بە خائن و داردەستی دوژمنی کورد ئەزانی کە لەگەڵ ریفراندۆم نەبوون.

بەڵام لە ڕاستیا لایەنەکەی تری ناڕازی بە ریفراندۆم، ئەوانیش لە چەند جۆرێک پێکهاتبوون.

بەشێکیان بەباوەڕییەکەیان لەوە سەرچاوەی گرتبوو کە مێژوی ڕابردوی بڕیاردەری دەزگەکەیان لەبەرچاو بوو، کە بەهیچ جۆرێک ڕوناکی تیا بەدی نەئەکرا.

ئەگەر بە ڕابردودا بگەڕێیتەوە و چاو لە پێچە ڕون و دیارەکانی ڕێڕەوی ئەو حیزب و بنەماڵەیە بکەیت بۆت دەرئەکەوێ، هیچیان خێرێکی بۆ کورد تیا نەبووە، نەک هەر ئەوە بەڵکوو ئەگەر بە چاوێکی بەڕێک تیژ لێی بڕوانی ئەتوانی بڵێیت، خیانەتی ڕوت و حاشاهەڵنەگرە.

بەشێکی تر لەم بە بڕوایە بەو بنەماڵەیە و هەڵبەت حیزبەکەشی لەگەڵدا بێت… وردتر بیریان لەوە کردبوەوە بە لەبەر چاو گرتنی ئەو پەیوەندییە بەهێزەی لە نێوان ئەوان و تورکیا هەبوو، یان باشترە بڵێن ئەو بەڕێوە بردنەی کە تورکیا ئەیەوێت بە کوردستان لە ڕێی پارتییەوە.

بێگومان هەر کوردێک بە ڕونی ئەزانێ کە تورکیا چاوی بە کورددا هەڵنایە چ جای ئەوەی کە کورد ببێتە خاوەن بڕیاری ریفراندۆم بە سەربەخۆیی کوردستان.

ئەوان بە ئاشکرا بێ پەردە ئەڵێن (لە هەر جێگایەکی جیهان ئەگەر چادرێک بە ناوی وڵاتی کوردستانەوە هەڵبکرێ ئێمە ئەیسوتێنین)، جا بیهێنە بەرچاوت ئەوان (پارتی) کە پەیوەندییەکەی بەو شێوەیە بێت لەگەڵ تورکیا، هەر ئەوان… بانگەوازی ریفراندۆمی سەربەخۆیی بکەن ئەبێ چی و چۆن بێت…؟!.

ئەو گروپە یان ئەو بەشە کە بڕوایان نەبوو بەو دەزگە کە لە لایەن ماڵی بارزانییەوە پێشڕەوایەتی بکرێت، ئاوای بە ئەچوون و وایان لێکدابووە کە، ئەمە هیچ نییە جگە لە پیلانێک کە تورکیا ڕێکی خستبێت و ئێران و عێراقیشی تیا بەشدار کردبێت چونکە ئەوانیش ناحەز و دوژمنی پلە یەکەکانی کوردن هەمیشە.

ئەم پیلانە هەڵبەت بە خوێندنەوەیەکی زۆر ژیرانە لە لایەن تورکیاوە بە ڕاو بۆچون و هەڵوێستەکانی ڕۆژئاوا و ئەمریکاوە کراوە، کە ئەوان لەم کاتەیا بە هیچ جۆرێک پشتیوانی لە ڕیفراندۆم و سەربەخۆیی کوردستان ناکەن هیچ نەبێت لەم کاتەیا.

ئەگینا تورکیا چۆن ئەم پیلانە وا ڕێکئەخات کە دڵنیا نەبێت لە ڕای ئەمریکا و وڵاتە ڕۆژئاوایەکانی بڕیار بەدەست.

“بەڕاستی وایە، تورکیا وڵاتێکە خاوەن دەزگاکانی لێکۆڵینەوەیە، بڕیارەکانی لەسەر توێژینەوە ئەنجام ئەدا. هەڵبەت بریاری لە شێوەی

ریفراندۆم و سەربەخۆیی بۆ کوردستان، لەم کاتەیا تەفکرینی زۆری ناوە کە ئەمریکا بەربەست ئەبێ لە پێشیدا. بە هەی بەرژەوەندییەکانی لەگەڵ دوژمن و ناحەزەکانی کورد و ڕاگرتنی دەیان لەم کاتە هەستیارەی کە لە کێشمەکێشەکی زۆردایە لەگەڵ ڕوسیا و چین، بە ئەوەی دەستەکانی لەدەست نەدا لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست”.

لەو کاتانەدا بریارەکی لە شێوەی (ریفراندۆم) و سوربون لەسەری و دژایەتی کردنی ئەمریکا بەو ڕونییە، تەنها شکست پێهێنانی ئەو پرۆسەیەی لێ ئەکەوێتەوە.

هەروەها بەهانەیەکی باش ئەبێت بە هێزەکانی عیراق کە لەشەڕی داعش بە سەرکەوتووی دەرچوون، هێرش بکەنە سەر کوردستان و دۆخەکە بگەڕێتەوە ئەو سەردمەی بەعسی سەدام کە دەسەڵاتی بەسەر هەموو عراقدا هەبوو.

ئەم سیناریۆیە ئەگەر بە ووردی و چاوێکی ڕەخنەگرانەوە چاوی لێبکەیت زۆر لۆجیکی ترە، لەوەی بنەماڵەی بارزانی و پارتی مەبەستیان بێت بناغەی ووڵاتی سەربەخۆی کوردستان دابمەزرێنن، لەبەر چەند هۆیەک، یەک لەوانە، بە دەنگەوە نەهاتنی دەسەڵاتی حاکم لە کوردستان بۆ دروستکردنی بناغە سەرەکییەکانی بوونی ووڵاتێک، لە لایەنی ئابورییەوە کە کوردستان بە هیچ شێوەیەک نییەتی، ئابوری کوردستان هیچ ئامادەییەکی تیا نییە کە خەڵکەکەی بژێنێ تەنانەت بۆ شەش مانگیش.

لە ماوەی ساڵانی زۆری دەسەڵاتی پارتی و یەکێتی هیچ کارێک نەکراوە بۆ بنیاتنانی ئابورییەکی سەربەخۆ کە لە ڕۆژێکدا کە ناحەزەکانی کورد کە چواردەوریان گرتووە، بتوانێ خۆی پێ بەڕێوە ببات.

سەرەڕای ئەوەی کە لە کوردستان بۆ ماوەیەکی زۆر نەوت فرۆشراوە و داهاتی بووە. هەروەها گومرگی ناوخۆ و دەرەوە هەبووە و داهاتی باشی لێ پەیدا بووە، ئەم داهاتانەش هیچی نەنێردراوەتەوە بۆ حکومەتی مەرکەزی و موچەی خەڵکیش بە باشی نەدراوە هەمیشە لێی بڕاوە بە کەموو کوڕی پێیان دراوە. بەڵام خەزینەکانی کوردستان هەمویان بەتاڵ هیچیان تیا نییە، کەواتە ئەم داهاتە و ئەو هەموو پارەیەی کە هاتونەتە کوردستان تەنها بۆ بەرژەوەندی تاکە کەسی بەکار هاتوون و نەکراوە بە کۆڵەگەیەک بۆ ڕاگرتنی دیوارەکانی دروست کردنی ووڵاتی کوردستان.

دروست کردنی یەکدەنگی لە ناو حیزب لایەنەکانی کوردستان، کە ئەوەیش بە هیچ جۆرێک بوونی نییە و خەتاباری سەرەکی بە شێوەیەکی سەرەکی پارتییە، چونکە هیچ ڕایەکی تری قەبوڵ نییە کە ڕاستەوخۆ بەرژەوەندی پارتی بنەماڵەکەی خۆیانی تیا نەبێ، تەنها ئەو لایەن حیزب و کەسایەتیانەی پێ باشە کە بە پارتی نەڵێن “نەخێر”.

پاشان ئەم دەسەڵاتە تاکو ئێستا دامەزراوەیەکی نییە بۆ یەکخستنی زمانی کوردی و پەرەپێدانی ئەو زمانە.

لە هەموو وڵاتانی جیهان دامەزراوەیەکی لەو شێوەیە هەیە بۆ پەرەپێدانی زمان لە بەرئەوەی زمان هەمیشە لە گۆڕاندایە و زمانیش یەکێکە لە کۆڵەگەکانی بوونی هەر وڵاتێک، چۆن ئەکرێت ئەوەندە بەخەمی دروستکردنی وڵاتێک بیت بەڵام خەمی زمانەکەیت نەبێت.

لەبەر ئەم هۆیانە و کۆمەڵێ هۆی تر ئەو بەشە ناڕازی بوون لەسەر ریفراندۆمێک کە ئەنجامەکەی لە لای هەر کەسێکی کە تۆزێک بیرکردنەوەی هەبێت، ڕوون بوو.

لە لایەن داڕێژەرانی سیناریۆکەوە ئەو پیلانە وا مەحکەم داڕێژرابوو کە ئاسان نەبوو هەر کەسێک وەڵامی نەخێر بێت(بۆ سەربەخۆیی کوردستان).

هەر وەکو لەسەرەوە باسکرا ئەوەی هاوڕا نەبوایە لەگەڵی بە خائن ناوزەد ئەکرا، بۆیە ئەو کەسانەی کە ووتیان نەخێر خرانە خانەی ناپاکەکانەوە.

ئەو کەسانەی کە هیچ بەرژەوەندییەکیان نەبوو لەگەڵ پارتیدا ئێستاش سورن لەسەر ئەوەی کە ئەو پرۆسەی ریفراندۆمە ڕاست بوو ئێستاش ئەگەر جارێکی تر بکرێتەوە ئەوان هەر بە بەڵێ دەنگی پێ ئەدەن، “ئەخۆ ئەوەیان ڕاستە هیچ کوردێک نییە بە سەربەخۆیی کوردستان بڵێ نەخێر”.

بەڵام ئەگەر ووردبینانە چاوی لێ بکەی زۆر بە ئاسانی بۆت دەرئەکەوێت لە ئەنجامی ئەو پرۆسەیە، تەنها ناحەزە هەمیشەییەکانی کورد سودمەند بوون کە پاشان ئەو کارەساتەی لێ کەوتەوە کە بە ١٦ ئۆکتۆبەر ناوی دەرکرد، بەڵام بێگومان ئەوە ئەنجام بوو…

ئەگەر وای دابنێین کە ئەو پرۆسەیە ڕاست بوو بە مەبەستێکی ڕەوا بوو کە کوردستانێکی سەربەخۆیە، بەڵام کە سەری نەگرت ئەبوو ئەو دەسەڵاتە وازیان بهێنایە و دور بکەوتنایەتەوە بە هەموو ئەوانەی دەستیان هەبوو لەو پرۆسەیە و هاوڕاش بوون لەگەڵی. ئەوەیان ڕابگەیاندایە کە هەڵەیان کردووە و ئیتر مەیدان چۆڵئەکەن بۆ ئەوانەی کە باشترن لەوان.

بەڵام تەواو بە پێچەوانەوە دەسەڵاتیان هەر بەردەوامە و تەنانەت داوای لێبوردنیشیان نەکرد، لە جاران توند و تیژن وەک ئەوەی نە با بوبێ و نە باران.

لە کۆتایدا زۆر ڕونە بەردەوامی دەسەڵاتی ئەو لایەنانەی کە چەندەها ساڵە مەینەتی بەسەر خەڵکی کوردستاندا ئەهێنن سودیان لە ناهۆشیاری بەشی زۆری خەڵکی کوردستان بینیوە هەر جارەی بە درۆیەکی جیاواز خەڵک ئەخەنە سەما و “سود لەو سۆز و خۆشەویستییەی خەڵک ئەبینن بۆ

کوردستان، هەروەها بۆ تامەزرۆییان بۆ بینینی کوردستانێکی سەربەخۆ” بۆ بۆ ئەنجام گەیاندنی مەبەست و بەرزەوەندییەکانی خۆیان.

بەختیار
25/9/2020

ئایا تەنیا زلهێزەکان بەرپرسیارن لە ئاست مافی گەلی کورد یا کەمتەرخەمی سەرکردە کوردەکانیش؟! ڕەسوڵ بێسکێنی

دڕندەیی و بێدادی بەعس لە چارەکی کۆتایی سەدەی بیستەم بەرامبەر بەنەتەوەی کورد لەباشووری کوردستان گەیشتە ئاستێك لە کیمیاباران و ئەنفال و گرتن و ڕاگواستن و تەنانەت قڕکردن و لەناوبردنی یەکجاری سەری کێشا بۆ ڕاپەڕینی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان و دواتریش دەربەدەری و کۆچڕەوی گەورەی ملیۆنی خەڵکی کوردستان بۆ سنوورەکانی وڵاتانی دراوسێی وەك تورکیاو ئێران، دیمەنە ترسناك و سەرنج ڕاکێشەکانی ئەو کۆچڕەوە هەڕەشەی گەورەی لەناوبردنی بەکۆمەڵکوژی دەکرد، ئیتر لەبەرامبەر ئەمەدا سۆزی کۆمەڵی نێودەوڵەتی جوڵاو ئەگەر وەك هەستێکی مرۆڤدۆستیش بووبێت، بەدەنگ خەڵکی کوردستانەوە هاتن و لەمەرگ و نەمان پاراستنیان، هەربۆیە لە دوای کۆچڕەوەکە لەساڵی 1991 وەك سزایەك هێڵی پانی 36ی دژەفڕین بەسەر سەدام دا سەپێنراو ناچار سوپاکەی کشاندەوە، خەڵك گەڕانەوە شوێنەکانی خۆیان و بەکولەمەرگیش بێت دەستیان کردەوە بە ژیانی ئاسایی خۆیان، دواتریش بەبڕیاری ژمارە 986ی نەتەوەیەکگرتووەکان، بڕیاری نەوت بەخۆراك بەسەر حکومەتی عیراقدا سەپێنراو و خەڵکی کوردستان لەم بڕیارە سودمەندبوو. بەهۆی باروگوزەرانی خراپی ژیانی ئەو کاتی خەڵکی کوردستان نەتەوەیەکگرتووەکان، ڕێکخراوە جیهانیەکانیان هاندا، هابیتات، فاو، یونیسف و هی تر، ڕژانە کوردستانەوە، بەپارەی نەوت سەدان ملیۆن دۆلار لە پڕۆژەی ئاوەدان کردنەوە خەرج کرا، خەڵکەکە بەجورێکی باش ژیانی بوژایەوە، پاشان

کە پارەکەوتە دەسەڵاتی کورد خۆی ئاراستەکەی بەشێوەی تر گۆڕا. بۆ گرنگیدان زیاتر بە بارودۆخی کوردستان، ئەو کات ئەمریکا داوای لە هەموو ئۆپۆزسیۆنی عیراق کرد، کە بنکە و بارەگاکانیان ببەنە کوردستان بەمەش پێگەی کوردستان لەعیراقی دوای سەدام بەهێزتر بوو.

کورد خۆیشی وەک گەلێکی هوشیار ویستی سوود لەم بارودۆخە ببینێت، دەزگاکانی یاسادانان و دامەزراندن و جێبەجێ کرد بخاتە خزمەت کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانەوە، لەبەرئەوە بڕیاری هەڵبژاردنی سەرتاسەری ئەنجامدا و پەرلەمان و حکومەتی هەرێمی پێکهێناو کەوتە بوژانەوە و ئاوەدان کردنەوەی وڵاتەکەی.

بێگومان دوژمنانی کورد چاویان بەم کیان و کارە هەڵنایە، لەبەرئەوە هەر لە ڕۆژی دروستبوونی پەرلەمان و حکومەتی هەرێم تورکیا و ئێران و سوریا هەر سێ مانگ جارێک کۆدەبوونەوە و لەدوای کۆبوونەوەکانیشیان زۆر بێشەرمانە ڕایاندەگەیاند ئەم کۆبوونەوەیەمان لەسەر چارەنووسی داهاتووی حکومەتی هەرێمی کوردستانە، تا لەئەنجامدا ئامانجەکەیان پێکا و سەرکردەکانی باشووریان ڕاکێشایە ناو شەڕێکی ناوخۆی خوێناوی و وێرانکەر، بەڵام لەمەشدا هاوپەیمانان هاوکارێکی باشبوون بۆ کوژاندنەوەی ئەو ئاگرە بۆ ئامانە، فەرەنسا و بەریتانیا لەلای خۆیانەوە هەوڵی زۆریاندا بۆ بەرزەفت کردنی و تا دواجار سەرکردەکانی کورد لەسەر ئاستی گەورەترین وڵاتی دنیا لە ساڵی 1998 بانگ کرانە ئەمریکا و مادڵین ئۆلبرایت وەزیری ئەو کاتی دەرەوەی وڵاتەیەکگرتووەکانی ئەمریکا سەرکردەکانی پارتی و یەکێتی بانگ کردە ژوورێکەوە و دوا پەیمانی ڕێکەوتنی لێوەرگرتن، بەمەش کۆتایی بەو شەڕەی ناوخۆی هەرێمی کوردستان هێنا.

وەک دەڵێن کورد بازی بەسەرەوە نیشتەوە و ڕۆژبەڕۆژ بەختی لەهاتی بوو، کاتێک ئەمریکا بەرنامەی ڕزگارکردنی عیراقی دەست پێکرد لە ساڵی 2003 کە ئەمریکا لەشکرکێشی بۆ سەر سەدام دەست پێکرد ڕۆڵی پێشەوی دابە کورد، تورکیا لەو گرنگی پێدانەی بەرامبەر بەکورد نیگەران بوو، هەڕەشەی ئەوەی کرد، ئەگەر ئەمریکا واز لە بەهێزکردنی کورد نەهێنێ تورکیا ئامادەنیە لە هێرشی بۆ سەر سەدام بەردەوام بێت، ئیتر تورکیا لە هاوکاری ئەمریکا کشایەوە، ڕێگای نەدا بنکەی ئینجەرلیک بۆ لێدان لەعیراق بەکاربهێنرێ، بۆیە هێرش لە خاکی کویتەوە جێبەجێ کراو گوێ بە هەڕەشەکانی تورکیا نەدرا، بەمەش ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی بەلایانەوە ئاسایی بوو، دەیانویست بڵێن ئامادەن وڵاتێکی وەک تورکیا کە ئەندامێکی چالاک و کارای هاوپەیمانی ناتۆیە بتۆرێنن، بەڵام ئامادەنین واز لەسیاسەتەکانیان

لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و پشتیوانی گەلی کورد بێنن، ئەگەر سەرانی کورد خۆیان نەبان نەکەن، دەزانن ئەم تۆراندنەی تورکیا لەسەر ئەمریکا و ڕۆژئاوا چەند گران کەوت لەسەریان، چونکە تورکیا خۆشی لەبارێکی وادابوو ئەمە بکات، لەوساوە تورکیا ڕووی لە ڕۆژهەڵات و پشتی لە ڕۆژئاوایە، تورکیا تائێستاش بەئاراستەی پێچەوانەی سیاسەتی ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی هەنگاو دەنێت.

لەلایەکی تر ئەوەی بۆ کورد گرنگ و ڕەگی حەیاتی بوو، لە دامەزراندنی عیراقی نوێ دا کورد لەلایەن ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی توانی گەورەترین پشتیوانی بەدەست بێنێ، لە دامەزاندنی عیرقی نوێدا کورد کرا بەبەشێکی سەرەکی لە نووسینی دەستوری عیراق، چەسپاندنی فیدڕاڵی و بەشە بودجەی تایبەت بەخۆی و وەرگرتنی پلە و پۆست لە حکومەتی تازەی عێراق بەپێی پێویست…هتد.

سەرەڕای هەموو ئەمانەش ئەمریکا کۆنسۆلخانەیەکی گەورەی لە هەولێری پایتەختی هەرێم کردەوە، بەدوای ئەویشدا بەچاولێکەری ئەمریکا زۆر لەوڵاتانی دنیا کونسۆڵخانەیان لەشاری هەولێر کردەوە، ئەمەش سەرمایەیەکی زۆر گەورەبوو، چونکە ئەمانە ڕۆژانە زانیاری تازەیان لەسەر هەرێمی کوردستان دەگەیاندە وڵاتەکانیان، بێگومان ئەمە زۆر گرنگ بوو بۆ ئاشنابوونی ئەو وڵاتانە مێژوو و ڕابردووی نەتەوەیەکی زوڵم لێکراو و چەوساوەی وەکو کورد، کە تاکو ئەو کاتە یەکەمجار بوو فریشتەی ژیان دەرگایەکی خۆشی بەڕووی نەتەوەی کوردا دەکردەوە و هیوایەکی گەشی بۆ ژیانی داهاتوو پێدەبەخشین.

کاتی داعش سەری هەڵدا ئەمریکا گەورەترین پشتیوانی لە هەرێمی کوردستان کرد، بەهۆی ئەو پشتیوانیە کورد تا ڕادەیەك توانی خۆی لەنەهامەتیەکانی داعش بپارێزێ، بەڵام ئەوەی بۆ کورد مایەی شانازی بوو، کورد لەبەرامبەر شەڕی نەگریسی داعشدا بەشێوەیەك ناوی بەرز بووەوە زۆرجار لە ڕاگەیاندنی وڵاتانی ترەوە دەوترا کورد لەجیاتی مرۆڤایەتی شەڕی داعش دەکەن، بێگومان ئەمە ناوبانگ و شانازییەکی پڕ سەروەرییە.

لەناو ئەو هەموو ناوبانگ و گرنگی پێدانەی کورد لەلایەن ئەمریکا و هاوپەیمانەکانیەوە بۆی ڕەخسابوو، هیچ سەرکردەیەك لە مێژووی کوردا هێندەی مسعوود بارزانی فرسەتی مێژوویی بۆ نەهاتۆتە پێشەوە کە وەك سەرۆکی هەرێمی کوردستان تاکە سەرکردە بوو، بۆ پەروا مامەڵەی لەگەڵ دەکرا، بێگومان ئەو دەیتوانی ئەم دەرفەتە بۆ سەرکەوتن و چەسپاندنی پێگەی بەهێزی کورد لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا بەکاربهێنێ، بۆ هاتنی هاوپەیمانان بۆ عێراق و ڕووخانی بەعسیەکان بناغەیەکی پتەو دابنێت بۆ گەلی کورد لەباشوور کە بۆ هەمیشە ناوی ئەو لەسەردڵی یەکەمەوە بدرەوشێتەوە، بەڵام لەبەختی کەچی کورد

مسعوود بارزانی لە جیاتی بەهێزکردنی پێگەی کورد لە هاوکێشە سیاسییەکانی ناوچەکە هەوڵیدا بۆ چەسپاندنی پێگەی خۆی و پارتی و بنەماڵەکەی، چونکە بارزانی لای وابوو ئەگەر پێگەی خۆی و بنەماڵەکەی و پارتی بەهێز بکات، ئەوا پێگەی کوردو حکومەتی هەرێم بەهێزو پارێزراو دەبێت، ئەمەش وایکرد بارزانی هەموو دەزگا و دامەزراوەکانی حکومەت و پەرلەمان بۆ بەهێزکردنی پێگەی خۆی و بنەماڵەکەی دەگرێوبنێ، ئەم سیاسەتە پێچەوانە و لەخۆبایی بوون و حاسب نەکردن بۆ دوژمنان کە ئەمە پێچەوانەی سیاسەتێکی دروست و ژیرانەی نێودەوڵەتیە، هەر ئەم حیساب بۆ نەکردنەش وای کێشایە میدانێکەوە، بەناوی ئابووری سەربەخۆ پشتی لەبەرژەوەندی ئەمریکا و هاوپەیمانی کرد و ڕووی کردە نەیارەکانیان کە تورکیا یەکێکە لەوانەی لەسەر هاوکاری کورد دژی ئەمریکا وەستایەوە، کەچی گەورەترین سوومەندی یەکەم لە ئابووری کوردستان وڵاتی تورکیا و هاوپەیمانەکانی بوون، چەندین کێشەی نەوت و لایەنی تری لەگەڵ حکومەتی عیراق زەق کردەوە کەلەم کاتەدا ئەمریکا لەگەڵ ئەوانەدا نەبوو، هەمیشە جەختی لەیەك پارچەیی خاکی عیراق دەکردەوە، ئەمەش بووە هۆی نەهامەتی و سیاسەتی پێچەوانە، هەربۆیە بارزانی وەك سەرکردەیەکی پێویستی ئەم قۆناغە نەیتوانی پێگەی نیشتیمانی نەتەوەی خۆی و پارتی بەهێزبکات و نە توانی سەرکەوتوبێت بۆ ئەو هەرێمەی هەموو کوردی دنیا چاویان تێوەبڕیبوو، دواتر ئەم مامەڵە چەوتە دەسەڵاتی هەرێمی گەیاندە ئاستێك بەڕەو مایە پوچی ئابوری بڕوات.

هەموو ئاماژەکان ئەوەیان پیشان دەدا لەم بارودۆخی تایبەتی ناوچەکە پێویستە حکومەتی هەرێم لە بارێکی ئاسایی و سەقامگیردابێت، لەکاتێکدا دوژمنانی نەتەوەکەمان چاویان بەم کیانی سیاسی هەرێمی کوردستانەوە هەڵنایە و بۆ پەروا کاردەکەن بۆ هەڵوەشاندنەوەی کیانی سیاسی ئەم هەرێمە، کەچی مسعوود بارزانی لەم کاتەدا لەسەر فڕوفیشاڵ و بەرژەوەندی هەندێ ڕاوێژکاری ساختەچی داهاتووی وڵاتەکەی خستە مەترسی و گێژاوێکەوە بڕیاری ڕاگەیاندنی ڕیفراندۆمیدا، بەشێوەك ڕیفراندۆمی لای خەڵك شێواند، کردیە سەرکێشەکی گەورە و قارەمانانە بۆ خۆی و پارتەکەی، لەکاتێکدا خەڵکی کوردستان ئەوە باش دەزانن ڕیفراندۆم مافێکی ڕەوای خەڵکی کوردستانە و لە دەستوری عیراقی بڕیاری لێدراوە و هەرێمی کوردستان دەنگی بۆ ئەو دەستوورە داوە ، تەنیا نیگەرانی خەڵك ئەوەیە کاتی ئەنجامدانی ڕیفراندۆم گونجاو نیە، ئەگینا کەس نیە سەرکەوتن و سەربەخۆیی وڵاتی خۆی ڕەت بکاتەوە، تەنیا نیگەرانی خەڵك ئەوەبوو لە دەرفەتی لەبارتردا ئەنجام بدرێت، دەکرا شێوە و داوای ئەو کارە

بەشێوەیەکی تر و لەکاتی تردا بوایە بۆ سەلامەتی داهاتووی نەتەوەکەمان، کەچی ئەو هەردوو پێی خستە کەوشێك و بڕیاری ڕیفراندۆمی دا بۆ لەبەرچاوگرتنی بارودۆخی تایبەتمەندی حکومەتی هەرێم و نەتەوە هەژارەکەمان، هەر بەوەش نەوەستان خەڵکی کوردستانیان دەخستە دووڕیانێکەوە یان دەبێ ڕیفراندۆم قبوڵ بکەیت و کوردپەروەری یان خائینی، ئیتر داهاتووی ئەم وڵاتەی لەناو کێشانێکی تەمومژاویدا جێهێشت.

بۆ ئەوەی هیچ حیساب و لێکدانەوەیەکی بۆ کۆمەڵگای نێودەوڵەتی و هاوپەیمانان و هیچ لایەنێك کردبێت، دۆست و دوژمنی تۆراند و بەیەکجار پشتیان کردە کورد و بەچاوی نەیارەوە لێیان دەڕوانی، سایتی شارپرێس کۆمەڵێك سەرنجی لە گۆڤاری نیوزویك ڕای گواستبوو کە ڕاپۆرتێکی بڵاوکردوەتەوە لە کاتێکدا تیمەکەی ترەمپ هەوڵی دواخستنی ریفراندۆم دەدەن، بەڵام بارزانی-کورد- دەڵێت دوایناخەین لە ڕاپۆرتەکە هاتوە هەر یەکێ لە ئەمریکا و بەریتانیا و ئەڵمانیا و تورکیا و ئێران دژی ئەنجامدانی ریفراندۆمن، بەڵام هێشتا مەسعوود بارزانی سوورە لەسەر ئەنجامدانی لە ٢٥ ی مانگی داهاتودا،.

گۆڤارەکە ئاماژەی بە دوایین سەردانی جەیمس ماتیس وەزیری بەرگری ئەمریکا داوە بۆ عێراق و هەرێمی کوردستان، کە تێیدا هەڵوێستی ئەمریکای دووپاتکردەوە بۆ دژایەتی ئەنجامدانی ریفراندۆم لە وادەی ڕاگەیەندراودا.

لە بەشێکی دیکەی ڕاپۆرتەکەی نیوزویکدا مایکل ستیڤنس توێژەر لە سەنتەری لێکۆڵینەوەی ڕۆژهەڵاتی ناوەراست، کە بارەگاکەی لە لەندەنە بە گۆڤارەکەی ڕاگەیاندووە" ئەگەر لەگەڵ بوونی ئەم دژایەتیەدا ریفراندۆم ئەنجامیش بدرێت ئەوا هیچ وڵات و لایەنێك دانیپێدا نانێت".

ئەو توێژەرە ئاماژەی بەوەشدا بوو"ئەگەر کورد ریفراندۆمەکە ئەنجام بدەن ئەوا دەبێت نرخەکەی بدەن، چونکە زەنگی تەلەفۆنی پێنتاگۆن لێبدات و وەڵام نەدرێتەوە ئەوا ئەمە ئەو حاڵەتەیە کە ئەمریکیەکان بەم شێوەیە کاردانەوەیان دەبێت، کاتێك بارزانی سەرکەوتو دەگەڕێتەوە واشنتن پێیدەڵێین ئێمە زۆر سەرقاڵین ناتوانین بتبینین" بەڵام مەسعودی بارزانی لەسەر ڕای خۆی بەردەوام بوو لە ئەنجامدانی ڕیفراندۆم و سەرەڕای هەموو ئەو سەرکۆشیانەش ئەمریکا نەرمی نواند و وەك ئەوەی بڵێت دەیەوێت خەڵکی کوردستان و سەرۆکە پێداگرەکەی ئاگاداربکاتەوە " ریکس تیلەرسن " نامەیەکی ناوەڕۆك پڕ خێری بۆ کورد گەیاندە مسعوود بارزانی، بەڵام بارزانی تەنانەت گوێی لەو نامەیەش نەگرت، کە گرنگی زۆر گەورەی بۆ کورد تێدابوو، کەلەو

نامەیەدا هاتووە:
بەڕێز سەرۆك بارزانی
من بەنوێنەرایەتی ئەمریکا ئەم نامەیە دەنووسم تا ڕێزی بۆ پایانی خۆم بۆ تۆ و بۆ گەلی هەرێمی کوردستانی عیراق دەربڕم، پێکەوە لەچەند دەیەیەکدا پەیوەندیەکی مێژوویمان ساز کردووە، مەبەستمانە و پابەندین بەوەی ئەم پەیوەندیە، بەردەوام بێت، تا بەهێزتر بێت لەچەند دەیەی داهاتوودا بەتایبەت لەسێ ساڵی ڕابردوودا هاوبەشی بەهێزمان و بڕیاری ئازایانەت بۆ هاوکاری کردنی تەواو لەگەڵ هێزە ئەمنیەکانی عیراق وایکرد، شەڕی دژی داعش پێچەوانە بکەوێتەوە، شەرەفمەندییە و هەرگیز قوربانییەکانی پێشمەرگە لەبیر ناکەین لەکاتی خەباتی هاوبەشماندا لە دژی تیرۆریزم لەئێستادا و بۆ ئێمە بابەتی ڕیفراندۆم دەربارەی داهاتووی هەرێمی کوردستان هەیە کە بڕیارە 25ی ئەیلول بکرێت، نیگەرانی خۆمان دەربڕیوە، ئەم نیگەرانیانە شەڕی بەردەوامی داعش لەخۆ دەگرێت، ئۆپەراسیۆنی داهاتووی حەویجە لەخۆ دەگرێت، ژینگەی هەرێمی ناجێگیر و پێویستی بە چڕی جەخت خستنەسەر سەقامگیرکردنی ناوچە ئازادکراوەکان لەخۆ دەگرێت، تا دڵنیابین داعش هەرگیز نەتوانێت بگەڕێتەوە، بەو جۆرە بەڕێزەوە داوای قبوڵ کردنی بەدیلێك دەکەین کە پێمان وایە باشتر یارمەتی بەدەست هێنانی ئامانجەکانت و دڵنیایی دەداتە سەقامگیری و ئاشتی، لەبەردەم ئەم شەڕە پێویستەی دژی داعش دا پڕۆپۆزەڵە بەدیلەکە چوار چێوەیەکی نوێ وخێرا دادەڕێژێت بۆ دانوستان لەگەڵ حکومەتی ناوەندی عیراق بەسەرکردایەتی سەرۆك وەزیران عەبادی ئەم چواچێوە خێرایەی دانوستان ئەجندایەکی کراوەی تێدایە و پێویستە زیاد لە ساڵێك بمێنێتەوە، بەئەگەری نوێ کردنەوەوە ئامانجەکەی چارەسەرکردنی تەواوی کێشە مۆلەقەکانی لەنێوان بەغدا و هەولێر و سروشتی پەیوەندی ئایندەیە لەنێوان ئەو دوو لایەنەدا هەروەها تاوتوێی پێویستیە دارایی و ئەمنیە هەنووکەییەکانت دەکەین، بەڕێز سەرۆك لەنائومێدی ئەم دەیەی دواتر تێدەگەین ڕاستە لە 1921 ەوە زوڵمی مێژوویی بەرامبەر بەگەلی کورد کراوە لەعیراق، دان بەبابەتی دۆزینەوەی پێویستیەکی بنەڕەتیدا دەنێین بۆ پێشکەوتن، کەبتوانی چارەسەری پێویستی و داواکارییەکانی هەموو ڕەگەز، باوەڕ و ئیتیکەکانی ئەم خاکە کۆنە بکات ئەمە زۆر گرنگە بۆ سەقامگیری هەرێمەکەت، لەگەڵ پاراستنی بەرژەوەندییەکانی ئاسایشی نیشتمانی ئێمە، لەبەر هەموو ئەو هۆیانە ئەوە سیاسەتی ئەمەریکایە لەژێر سیاسەتی ئیدارەیەی سەرۆك ترەمپدا کە هەر شتێك لەدەسەڵاتماندا هەبێت بیکەین تا یارمەتی ئێوە و حکومەتی ناوەندی بدەین، کێشە هەنووکەییەکانتان چارەسەر بکەن و تا دڵنیایی بدەین لەوەی هەموو

قورسایی و دەسەڵاتێکمان پابەندە بەم چوارچێوە نوێیەی دانوستانەوە جیالەوەش ئامادەین ئاسانکاری بکەین بۆ ئەنجومەنی ئاسایشی نەتەوەیەکگرتوەکان تا زیاتر یارمەتی ئەم پرۆسەیە بدات لەگەڵ بەشداری کردنی تەواوی نەتەوە یەکگرتوەکان و هاوبەشە گرنگەکانمان وەك بەریتانیا و فەڕەنسا ئەمە دەرفەتێکی ناوازەیە کە بەڕێزەوە داوا لە ئێوە دەکەین قبوڵی بکەن وەك بەدیلێك بۆ ڕیفراندۆمەکە، کە پێمان وایە کاردانەوەی جدی دەبێت و تەنانەت خراپتریش، پاشەکشە بە ئامانجەکانمان دەکات، بەڕوانین لە مێژووی گەلی کورد، تێدەگەین ئەم دیالۆگە پێشنیاز کراوە بەدوا هەل دەزانێت، بەڵام پێمان وایە ئەمە هەلێکە شایستەی تاقی کردنەوەیە، بەتایبەت لە سەردەمی سەرکەوتنە مێژوویيەکانتان دژی داعش، هاریکاری بۆ وێنەی نێوان هێزە ئەمنیەکانی عیراق و پێشمەرگەی کورد و پشتگیری بەهێزی نێودەوڵەتی، بەدڵنیاییەوە لە کۆتایی ئەم پرۆسەیەدا ئەگەر گفتوگۆکان نەگەیشتنە ئەنجامێکی قبوڵ کراوی دوولایەنە یان شکستیان هێنا، بەهۆی کەمی متمانەی بەدواوە، بێگومان دان بەپێویستی ڕیفراندۆمدا دەنێین، لەبەرامبەر پابەندیمان بۆ پشتگیری ئەم چوارچێوە جدیە لە دیالۆگدا، وەك بەدیلێك تا ڕیفراندۆمی بریارلێدراو دوابخرێت، داوات لێ دەکەین پابەندبیت بەم خاڵانەی خوارەوە:

یەکەم: دانوستان لەگەڵ بەغدا وەك بنەمای گەیشتن بەلێك تێگەیشتن و گەیشتن بەڕێکەوتنێکی هاوبەشی دەربارەی پەیوەندی داهاتوی نێوان هەرێمی کوردستان و حکومەتی عیراق دەمێنێتەوە جا ئەمە مانای فیدڕالیزمێکی ڕاستەقینەی کارپێکراو بێت، یان هەر هاوکێشەیەکی دیکەی کۆنفیدڕاڵی، یان سەربەخۆیی هەر دەبێت لەڕێی دانوستانی ئاشتیانەوە بێت.

دووەم: هەرێمی کوردستان پێشمەرگەی کورد بەردەوام دەبن و بەهاوبەشێکی سەرەکی دەمێننەوە لەنێوان هاوپەیمانی نێودەوڵەتی بۆ شکست هێنان بەداعش پاڵپشتی شیاوی هاوپەیمانیەکە دەکەن، تێش بەردەوام دەبیت لە هەماهەنگی مێژوویيت لەگەڵ هێزە ئەمنیەکانی عیراق دا ئەمریکا پلان دادەنێت بۆ خێراکردنی هەوڵەکانمان بۆپشتگیری کردنی میکانیزمی هاوبەشی ئەمنی بەتایبەت لەناوچەکانی وەك شەنگال کە هێشتا ناسەقامگیرن دوای داعش دەبێت پێکەوە بەهاوبەشی کار بکەن، بۆ دڵنیابوون لەسەقامگیری لەم ناوچە هەستیارانە.

سێیەم: سنوورەکانی کوردستانی عێراق بەدانوستان لەگەڵ عیراق دەستنیشان دەکرێن، هاوتەریب بەو پرۆسەیەی بە مادەی 140 دا چێکراوە، ئەمەریکا لەگەڵ نەتەوەیەکگرتووەکان و هاریکاری لەگەڵ

حکومەتی عیراق پشتگیری پرۆسەیەکی خێرای چارەسەرکردنی ئەم کێشانە دەدات، لەو ماوەی لەسەرەوەدا باسم لێوە کراوە.

چوارەم: چاوەڕوان دەکەین بەردەوام بیت، لەهەوڵ دان بۆ هاریکاری لەگەڵ حکومەتی ئێستای عیراق بەپێشەنگی سەرۆك وەزیران حەیدەر عەبادی، بەبەشداری کردن لە هەڵبژاردنی نیشتمانی 2018 و کاریگەریی ئەرێنی لەسەر بەغدا، کاتێك دێتە سەر پێکهێنانی حکومەتی نوێ دوای ئەم هەڵبژاردنانە دەوڵەتداری و سەرکردایەتی پێویست دەبێت لە قۆناغی دوای داعش بۆ هەموو ناوچەکە هاوتەریب بەچوارچێوەی دانوستانەکە، پشتگیری و ئاسانکاری چارەسەری ئەم کێشانە دەدەین لەماوەی ساڵێکدا

یەکەم: ڕێکەوتنی مانادار لەسەر دابەش کردنی دەسەڵات و داهات.

دووەم: جێبەجێ کردنی مادەی 140.

سێیەم : چارەسەرکردنی کێشەکانی دیکەی وەك پێشمەرگە ، فڕۆکەوانی مەدەنی، نوێنەرایەتی دیبلۆماسی، پێمان وایە ئەم نامەیە و بڕیاری بوێرانەت بۆ قبوڵ کردنی ئەم بەدیلە دەبێتە بەردی بناغەی دەرفەتێکی مێژوویی، بەنێوان ئەمەریکا و هەرێمی کوردستان و حکومەتی عیراق، لەدەمی قوربانیدانی هاوبەش و سەرکەوتنمان لە دژی داعش بەنوێنەرایەتی ئەمەریکا، سەرۆك دۆناڵد ترەمپ و تەواوی تیمی ئاسایشی نیشتمانیمان شەرەفمەند بووین بەکارکردن لەگەڵت

لەگەڵ ڕێزماندا- ریکس تیلەرسن

تەنانەت ئەم نامەیەش کەلە گەورەترین دەسەڵاتی دنیاوە ئاراستەکراوە، نەیتوانی مسعوود بارزانی سەرۆکی هەرێم قەناعەت پێ بهێنێ تا واز لە ئەنجامدانی یان لانی کەم دواخستنی ڕیفراندۆم بهێنێ، ئەمەش بووە هۆی نەهامەتی و بەدبەختیەکانی خەڵکی کوردستان، وەك دواتر بینیمان، سەرەتا خەڵکی هەرێمی کوردستان لەم نامەیە بێ ئاگابوو، سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان بوونی ئەو نامەیەی لە خەڵك شاردەوە، لەگەڵ ئەوەشدا بینینی ئەم نامەیە هەقێکی ڕەوای خەڵکی کوردستان بوو، چونکە لەوانەیە خەڵکی هەرێمی کوردستان باوەڕیان بەو بەڵێنانەی ناو ئەم نامەیە هەبووایە و ڕێگایان گرتبا لە ئەنجامدانی ڕیفراندۆم و هەر نەبێت دواخستنی بۆ کاتێکی تر، کە هەر ئەوەش مەبەست بوو، بەهۆی گوێنەگرتنی سەرۆکی هەرێم لە ئەمریکا و دۆستەکانی ئەو نەهامەتیانەی بەسەر هەرێمی کوردستانداهات، ئەوەش بمێنێ بۆ داهاتوو لەوانەیە ڕۆژێك بێت نەوەکانی داهاتوو لەکەمتەرخەمی ئاشکرانەکردنی ئەم نامەیە بکۆڵنەوە و لایەنەبەرپرسیاریەکانی دیاری بکەن.

2020 -9 -24

پێشبڕکێی پێکوتە بەرەو کوێ؟ … شیرین عبدوڵڵا

یەک ساڵ پێش ئێستا ئەگەری سەرھەڵدانی پەتایەکی جیھانی پێشھاتێکی دوور و گریمانیەیی بوو، ئەمڕۆ بەپێی ھەواڵەکان، پەتای کۆڤید-١٩ تا ئێستا زیاد لە ٢٦.٥ ملیۆن توش بووە و ٨٧١ ھەزار کەسی لە سەرتاسەری جیھاندا کوشتووە. ئێستا ھەموو جیھان بە پەرۆشەوە چاوەڕوانی دۆزینەوەی پێکوتەیەکی کاریگەرە دژی ئەم پەتایە. پێکوتەیەکی کاریگەر نەك ھەر مەترسی نەخۆشییەکە کۆنترۆڵ دەکات بەڵکو ھیوا بە مرۆڤایەتی دەبەخشێت کە بێ بە دەمامک و دورکەوتنەوە پارێزراو بێت و ژیان ئاسایی ببێتەوە.

ئاشکرایە پێویستمان بە پێکوتەیەکە بۆچارەسەری پەتای کۆڕۆنا ڤایرۆس، وە بۆ ئەم مەبەستە پێشبیڕکێیەکی گەورە لەنێوان وڵاتە بەھێزەکان و کۆمپانیا جیھانییەکانی دەرماندا بەڕێوەیە. ھێزەگەورەکانی دونیا کە زۆربەی کۆمپانیاکانی دەرمانیان ھەیە، گرنگی ئەم پێشبڕکێیەمان نیشان دەدەن، ڤلادیمێر پۆتین ئۆپەراسیۆنەکەی ناو ناوە سپۆتنیك ٥، ڕۆژەکانی پێشبڕکێی فەزاییمان بییر دەھێنێتەوە، دۆنالد ترەمپ ھەوڵەکانی ئەمریکای ناو ناوە ئۆپەراسیۆن وارپ سپیید (وارپ سپیید ١ یەکسانە بە خێرایی تیشك- لەزنجیرە فلیمی ستار ترێکدا خێرایی کەشتییە فەزاییەکان بە وارپ سپیید ١،٢،٣ ،... باسدەکران !).

بە نیسبەت کۆڤید ڤ-١٩ چ ڤایرۆسەکە و چ پێکوتەکەش تازەن و کەس تا ئێستا نازانێت ئاکامی تاقیکردنەوەکان لەسەر بەشەر چیدەبێت.

لەدەیەی ڕابوردودا شۆڕشێکی گەورە لە بواری تەکنەلۆژیای جیناتدا بەدەست ھاتووە کە وای کردووە کاری ١٠-٢٠ ساڵی دۆزینەوەی پێکوتە کەم کاتەوە بۆ چەند ڕۆژ یان چەند حەفتەیەك. لە حاڵی حازردا زیاد لە ١٧٠ تیمی پزیشکی سەرقاڵی دۆزینەوە و دروست کردنی پێکوتەی پەتای کۆڤید١٩ن. زۆربەی ئەم تیمانە پشت بە تەکنەلۆژیای تازەی جینات دەبەستن لەجیاتی پرۆسە کۆنەکان کە ڤایرۆسی مردو یان لاواز کراوی بۆ زیادکردنی بەرگری لەش بە دژی ڤایرۆسەکە بەکاردەھێنا. تا ئێستا ھیچ کام لەم پێکوتانە بۆ بەکارھێنانی سەرتاسەری پەسەند نەکراوە بەڵام ٩یان گەیشتۆتە قۆناغی ٣ی تاقی کردنەوە.

ئەم پێشبڕکێیە، پێش ئەوەی بە ڕزگار کردنی مرۆڤایەتی و کەم کردنەوەی ڕێژەی گیان لەدەستدانی خەڵک بە ڤایرۆسەکە بێت، بە مەبەستی دابین کردنی قازانجی زیاتری کارتێلە گەورەکانی دەرمان و کۆمەڵگەی سەرمایەیە، و لە تێڕوانینێکی بەرتەسکی دەسەڵاتەکانەوەیە، کە یەکەم کەس پێکوتەی دۆزیەوە و تۆماری کرد بۆ بەکارهێنانی سەرتاسەری ناوی، مافی خاوەندارێتی و مۆنۆپۆلی بازرگانی، دەچێتە مێژووەوە و لە هەڵبژاردنەکاندا بێگومان دەیباتەوە و ناوی خۆی لەناو هێزەکانی جیهاندا دەسەلمێنێت…هتد.
پێشبڕکێ لەم بوارەدا و گوێنەدان بە هاوئاهەنگی نێو دەوڵەتی و بیر تەسکی ناسیۆنالیستی پێکوتە، لە قازانجی هیچ لایەک نییە جگە لە کارتێلە گەورەکانی دەرمان دروست کردن و دەوڵەتە بەهێزەکان و ئەو نایەکسانییەی کۆڤید-١٩ لەسەری گەشە دەکات چەند قات زیاد دەکات. ئەو گروپە کۆمەڵایەتیانەی زیاترین قوربانیان لێ کەوتۆتەوە بەهۆی ڤایرۆسەکەوە چ لە باری تەندروستی و چ ئابوری و کۆمەڵایەتییەوە نەهامەتییەکانیان زیاتر و قووڵ تر دەبێتەوە.
ستاندەردەکان و لادان لێیان
چەند ستانداردێکی جیهانی دانراوە بۆ دروست کردنی پێکوتە:

- ٥٠٪ کاریگەر بێت. لانی کەم ٣٠٪.
- توانای دروست کرنی بە ڕێژەیەکی زۆر لە ماوەیەکی کەمدا.
- دەبێت بە ستانداردێکی زۆر بەرز لە سەلامەتی دروست بکرێت لەبەر ئەوەی لە ژمارەیەکی زۆر لە خەلکی تەندروست دەدرێت.

یەکێک لە مەترسییەکانی ئەم پێشبڕکێیە لادانە لەم ستاندەردانە کە لەوانەیە ببێتە هۆی ئەگەری دروست کردنی پێکوتەیەکی لاواز و ناکاریگەر یان تەنانەت زەرەرمەندیش.
بێگومان پێکوتەیەکی ناکاریگەر پاندمیکەکە خراپ تر دەکات، نەک هەر بەرگری لەش زیاد ناکات بۆ نەخۆشییەکە بەڵکو خۆشخەیاڵی دەدات بە کەسەکان و دەسەڵاتەکان کە دەبێتە هۆی شلکردنەوەی پێڕەوییەکانی دەست شتن و دورکەوتنەوە و بەکارهێنانی دەست کێش و دەمامك و …هتد.
ئەمانە هەموی نەك هەر متمانەیی خەڵک بە سیستەمەکان کەم دەکاتەوە بەڵکو بە زانست و سیستەمی زانستی و دەبێتە هۆی سڵمینەوە لە وەرگرتنی پێکوتەکە و هەروەها بە فیڕۆ بردنی زۆرێک لە ئینەرجی و کەرەستە وەک دەرزی و سرینج و …هتد بەهۆی دروست کردن و دابەشکردنی پێکوتە یەکی بێ سود. ئەم بێمتمانەییەش دیسان دەبێتە ڕێگرییەک لە بەردەم کۆنترۆڵ کردنی ڤایرۆسەکە. ئەمەش دوبارە دەرد و مەینەتییەکانی هەژار

و بە دەرامەتەکانی کۆمەڵگە و توێژە پەراوێزکراوەکان زیاتر دەکات کە خۆیان لە سەرەتاوە و تا ئێستا قوربانیانی سەرەکی ئەم پەتایە بوون.

لە مێژووی پێکوتەدا چەندین نموونەی کارەسات هەیە کە دەکرێت دەرسی لێ وەربگیرێت؛

- لە ١٩٤٢پێکوتەی نەخۆشی پەتای زەرد (یەلۆ فیڤەر) تێکەڵ بوو بوو لەگەڵ ڤایرۆسی هەوکردنی جگەر (التهابی کەبەدی ڤایرۆسی) کەدرا بە زیاد لە ٣٠٠ هەزار سەربازی ئەمریکی ونزیکەی ١٥٠یان مردن.
- هەروەها لە ١٩٥٥دا ڕوداوی (کەتتەر) ڕویدا کە دروستکەری پێکوتەی ئیفلیجی منداڵ (شلل الاطفال) بوو. "تاقیگەی کەتتەر" ڤایرۆسەکەیان بە تەواوی لاواز نەکردبوو، بۆیە بەم پێکوتە خراپە ٤٠ هەزار کەس توشی نەخۆشی ئیفلیجی منداڵ بون و ٢٦٠ کەسیان لە دەست و قاچ کەوتن و١٠کەس مردن. ئەمانە لە کتێبی بەناوبانگی ستانلی پلۆتکین دا (پلۆتکینس ڤاکسینس) ئاماژەی پێدراوە.

تەنانەت دوای پەسەندکردنیش پێکوتە هەر دەبێت لە ژێر چاودیریدا بێت، چونکە تاقیکردنەوەکان، مەترسیە درێژخایەنەکان دەستنیشان ناکەن. لە ١٩٩٩دا پێکوتەیەکی دژی ڕۆتا-ڤایرۆس (ڤایرۆسیکی سک چونە لەناو منداڵاندا یەکجار بڵاوە) قەدەغە کرا دوای ئەوەی ژمارەیەك لە منداڵ توشی ڕیخۆڵە گیران بون.

ناسیۆنالیزمی پێکوتە

بە پێی دەزگا هەواڵەکان، کۆمیسیۆنی یەکێتی ئەوروپا لە ٣١ی تەمموزی ئەمساڵدا، لەگەڵ چەند کۆمپانیایەکی پزیشکیدا، گرێبەستیان کرد بە دابین کردنی ٣٠٠ ملیۆن ژەم لە پێکوتەی ڤایرۆسی کۆرۆنا لەگەڵ ئەوەشدا کە هێشتا ناشزانین کە هیچ کام لەم پێکوتانە ئیش دەکات یان نا. وڵاتانی ئەمریکا و بەریتانیاش بە هەمان شێوە چەندەها ملیۆن ژەمی چەند پێکوتەیەکی کۆرۆنایان دابین کردوە لە ئێستاوە. ئەمەش بە مەبەستی بوژاندنەوەی ئابوری وڵاتەکە و دروست کردنی متمانە لای دانیشتوانی وڵاتەکانیان و لەوانەیە بەهیوابن بەمە تا ڕاددەیەک کەموکوڕیەکانی سەرەتای پاندەمیکەکە لە بیر خەڵک بەرنەوە.

ناسیۆنالیزمی پێکوتە نەک هەر لەڕووی مۆراڵیەوە نادروستە، بەڵکو بە پێچەوانەی هەمو گرێبەستە نێودەوڵەتیەکان و مافی

مرۆڤیشە.

بە پێی ڕاپۆرتە هەواڵییەکان، لانی کەم لەسەرەتادا، توانای دروست کردنی پێکوتەکە سنوردار دەبێت و لەوانەیە چەند مانگێک یان زیاتر بخایەنیت هەتاکو بەشی زۆربەی وڵاتان دروست دەکرێت. ئەمەش مانای وایە، هیچ پێکوتەیەک لەسەرەتادا دروست دەکرێت دەچێت بۆ ئەو وڵاتانەی پێشوەخت کڕیویانە.

هەروەها ئەو وڵاتانەی سیستەمی تەندروستی گشتی بەهێزیان نیە لە هەمان کاتدا سیستەمی گواستنەوە و خەزنکردن و دابەش کردنی پتەویشان نیە کە ئەمە زیاتر بەردەستبوونی پێکوتەکە دوا دەخات لە کاتێکدا کە ڤایرۆسەکە بەردەوامە لە بڵاوبونەوەدا، و دەبێتە هۆی قوڵتر بونەوەی گرفتە تەندروستی و ئابوری و کۆمەڵایەتیەکانی ئەم وڵاتانە.

بە بە هاوئاهەنگی نێودەوڵەتی، پێشبڕکێی بەردەوام نرخی پێکوتە و کەلوپەلەکانی بەرز تر ڕادەگرێت، کە ئەمەش دوبارە بە قازانجی کۆمپانیای دەرمانی ووڵاتە بە هێزەکان دەکات.

شاردنەوەی زانیاریەکان وئاکامی تاقیکردنەوەکان

ئاشکرایە چەند سەدە لەمەوبەر و لە کاتی پەتای (تاعونی ڕەش)دا گەڕینەوەی زانیاری شتێکی ئاسان نەبوە. ئەمڕۆ ئەمە ئەو گرفتەمان نەماوە بەڵام جۆرێکی تری گرفتمان هەیە، ئەویش ڕێککەوتن و پابەندە بازرگانیەکانە. کۆمپانیا گەورەکان پارەیەکی خەیاڵیان لە شاردنەوە و مۆنۆپۆلکردنی ئەنجامی تاقیکردنەوەکان دەست دەکەوێت و لە بەرژەوەندی خۆیان و هێنانی قازانجی زیاتر و کەڵەکەی سەرمایەکانیان و بەهێزکردنی پێگەیان لە بازاڕی جیهانیدا.

ئاڵوگۆڕ پێ نەکردنی زانیاریەکان و بڵاونەکردنەوەی ئەنجامی تاقیکردنەوەکان لە کاتێکدا کە ڤایرۆسەکە لە تەشەنە و بڵاوبونەوەدایە دیسان دەبێتە هۆی توشبون و مردنی زیاتری ئەو گروپە کۆمەڵایەتیانەی لەسەرەتاوە تا ئێستا بونەتە قوربانی و توشی فەلاکەتی تەندروستی و ئابوری و کۆمەڵایەتی بون.

پەتای جیهانی کۆڤید-١٩ هەر وەک پەتاکانی تر لە مێژودا لەسەر نایەکسانی پەرەدەستێنە و تەشەنە دەکات و سود لە خاڵە لاوازەکانی کۆمەڵگە وەردەگرێت. سیستەمی سەرمایەداری ئەم نایەکسانیانە بەردەوام دروست دەکاتەوە و لەژێر سایەی ئەم سیستەمەدا ئەگەری

چەندین پەتا و کارەساتی تری وەک کۆڤید -١٩ و خراپتریش ڕۆژبەڕۆژ لەزیاد بوندایە. لەوانەیە پەکوتەی کۆڕۆنا ڕزگارمان بکات لەم پەتایە وەیان لانی کەم ئاکامەکانی لەسەرمرۆڤایەتی کەم بکاتەوە بەڵام ئاسەوارەکانی کۆڤید و تاوانەکانی سیستەمی سەرمایەداری و بێباکی لە بەرامبەر تەندروستی و گوزەرانی ژیانی ئینسانەکاندا بەردەوام دەبێت.
مرۆڤایەتی شایەنی ئەم کارەساتە نیە و دەبێت تەندروستی و ئاسودەیی و خۆشگوزەرانی واقیعی ژیانی مرۆڤەکان بێت ئەمەش بەکۆتایی هێنان بە سەرمایەداری ئەنجام دەدریت.
6.9.2020

پەیمانم بە شیعر داوە تاکو تۆ هەبیت پرچی تەڕترین هۆنراوەت بۆ دابهێنم-11 – ستیڤان شەمزینی

بەشی یانزە…

خۆدواندنی: ستیڤان شەمزینی

لیزا: ئەوەی لە تۆدا وەک ئەڵماس دەدرەوشێتەوە، ئەوەیە هیچ کات لە بەرامبەر بە پارە و ساماندا لاواز نیت!.
ستیڤان: زۆرجار بیر دەکەمەوە، جیاوازیی حەوجەش و پارەی کانزایی چییە؟ جیاوازیی کاغەزی گوڵە بەڕۆژە و دۆلار چییە؟ تەنیا ئەوە نەبێت وەهمەکانی مرۆڤ بەهای بەوەی دووەمیان داوە.
لیزا: ئەمە هەمان پێناسەی منە تەنانەت بۆ خودی جوانیش!. پێموانیە هیچ شتێک جوان بێت، بە ئەو بەهایانەی لە ناویدا دەردەکەون، خۆشەویستی جوانە، چوونکە هەڵگری بەهای یەکترویستن و توانەوەی گیان و جەستەیە لە یەکتردا، بۆ نموونەی توانەی منە لە تۆدا!. ماچێک یان باوەشێک هەمایەکی فیزیکیی ئەو توانەوەیە، بەڵام توانەوەی هەست و سۆز بێ ئامادەگیی فیزیکیش لە ئارادایە!. کەواتە

من دەمەوێ پرسەکە بگەیەنمە کەماڵە، زۆر دەمێکە شەپۆلەکانی هەستم تێکەڵەی کەناراوەکانی سۆزت کردووە، دەبا ئیتر مەلی جەستەم لەناو جەستەی تۆدا هێلانەیەک چێ بکات.
ستیڤان: تۆ بابەتەکەت بەلایەکی تردا راکێشا، لە باسی پارەوە بازتدا بۆ سەر پرسی خۆشەویستی!.
لیزا: من دوور نەکەوتوومەتەوە لە ناوەڕۆکی قسەکە، تەنها روونکردنەوەم دا لەسەر بەهای شتەکانی ناو ژیانمان، پارە کاغەزێکی بێ بەهایە و لە بازاڕ و ئابووریدا بەهای پێدراوە، ئەگەرنا ئەو خودایە نییە وەک ئەوەی ئێستا دەپەرسترێت!.
ستیڤان: لە راستیدا پارەپەرستی بتپەرستییە، بیر بکەوە مرۆڤی پێشان لە بەرد و قسڵ خودایان دەئافراند و دەکەوتنە پەرستنی، مرۆڤیش خۆی پارەی ئافراندووە و کەوتۆتە پەرستنی. بە پێچەوانەی ئەو بتانەی لە دوورگەی عەرەبیدا لە خورما دادەتاشران و لە کاتی تەنگانەدا دەکەوتنە خواردنی.!
لیزا: کەواتە تۆش لەناو هەمان پێناسەکەی مندا نموونەت هێناوە، بەڵام زۆرینە خودایان پارەیە، عەشق و ژیان لە خوار پارەوە دەبینن. ئەمە چۆن دەکرێت ئەو پێناسانە راست بکەینەوە؟.
ستیڤان: کاری من و تۆ نییە پێناسەکان دابڕێژینەوە، گرنگ ئەوەیە نەکەوینە دوای ئەو زۆرینەیە ئاینیان دۆلارەکە و قیبلەشیان بازاڕی رەش!.
لیزا: دوژمنایەتیکردنی زۆرینە بە جۆرێک لە جۆرەکان، ترسناکە. لە کاتێکدا زۆرینە بوونەتە مەگەلێک بە پارە شوانە دەڕۆقەکانیان رێی سەختترین کێوەکانیان پێ تەی دەکات.
ستیڤان: هەر لەبەرئەوەشە من کەسێکی خۆشەویست و قبوڵکراو نیم لای زۆرینە، چوونکە دەبینن لە مەگەلەکە یاخی بووم، بەڵام ئەوان چێژ لە مەگەلبوونی خۆیان وەردەگرن، وەک ئەو جۆرە بولبولەی پاش راهاتن لەگەڵ ژیانی ناو قەفەز، هەزار جاریش دەرگای قەفەزی بۆ بکەیتەوە، ئارەزووی فڕین ناکات!.
لیزا: کەواتە ئەمەش خاڵەی ناوکۆیی من و تۆیە، لەبەرئەوەی هەوڵدەدەم دوای قوڵبوونەوە و خەمڵاندن و رامانێکی زۆر قەناعەتەکانم چەندیش ترسناک بن مانیفێست بکەم. لەوە نەترساوم لە پاشەوە گوللە لەسەرم دەدرێ یان بەشێوەی گەلە گورکێک شاڵاوم بە دێنن.
ستیڤان: جیاوازییەکەشمان ئەوەیە، من رەخنەی توند بە زمانێکی سۆفت و هێمن دەنووسم و حەزدەکەم بابەتی و عەقڵانیی بم لە شرۆڤەکردندا، نەک هەمان ئەو کەسەی لە شیعر و عەشقدا بوونم هەیە کە کەسێتییەکی عاتیفی و هەستەکیم، ئەم باڵانس راگرتنە کارەکەمی سەختتر کردووە.

لیزا: تەنیا ئەوەندە دەزانم مەشکم بورکانی وشەیە و دڵیشم کانگای عەشق، کاتێک تۆ دەبینم گڕکانی وشە بە زاخاوی دەم دەبێتە شیعر!. کاتێکیش دەخوێنمەوە لە نێو هەموو رستەیەکدا بۆنی هەناسەت دەکەم!!.

ستیڤان: منیش دوو شت دەکەم لەگەڵ خوێندنەوەدا: بیردەکەمەوە و جڵەو شل دەکەم بۆ خەیاڵەکانم و بەربەستیان ناکەم، دەتوانم بڵێم زۆر کۆنتر و لە کۆڵانە دێرینەکانی خەیاڵەدا تۆم لە زۆر بۆنە و جێگەدا دیوە!.

لیزا: من بێ هۆ خۆشم دەوێی، ناشزانم بۆچی خۆشم دەوێی! تەنها ئەوەندە دەزانم رۆحت هەزاران ساڵە لەگەڵ رۆحم ئاوێتە بووە و وەک دوو کۆتر بە ئاسمانی عەشقدا بە تەنیشت یەکەوە دەفڕن، لەوانەی ئەو دوو رۆحە جەستەمان لە یەکتر نزیک بکەنەوە، بەڵام هیچ کات جەستەمان لە یەکتر نزیک نابێتەوە رۆحمان لە یەکدی جیا ببنەوە و رێی ئاسمانەکانیان جودا بکەنەوە، رۆح لێرەدا ئەو مانا ئاینییەی نییە وەک هێزێکی نادیار پێناسەی دەکرێت، بەڵکو مەبەست لەو شەپۆلانەی هەست و سۆزە وەک تەزووی کارەبا پێماندەگەن.

ستیڤان: بیر لەوە دەکەمەوە دەبێت پێناسەکردنمان بۆ مەرگیش بگۆڕین، مەرگ خاڵی کۆتایی عەشقم نییە بۆ تۆ، بەڵکو سەرەتایەکی ترە!، من ون دەبم و تۆش لەناو دڵی خۆتدا دووبارە دەمدۆزیتەوە، بڕوام بە دەنادەن هەیە و ئێواران سەیری ئاسمان بکە وەک باڵندەیەکی غەمگین بەسەر تۆدا دەفڕم، تەنێ ئەوەیە بە مردنم لە زەوییەوە بەرەو ئاسمان دەڕۆم، بەڵام خۆ هەر لە گەردوونی تۆدام!.

لیزا: تۆ نامریت کە من ئێستا داستانی عەشقمان بە شیعر دەنووسمەوە. دەم دەگری و دەستم دەلەرزێ و ئارەقێکی بۆنخۆش دەکەمەوە ئەو ساتەی دەستدەکەم بە نووسینەوەی تۆ لە شیعرێکدا!. ساتەوەختی تەواوبوون دەڵێم وای لێ من چی جوانیم بیر چووە و چی هەستم ماوە بیکەمە دێڕەکانەوە لە پەسنی خۆشەویستیدا. بەم جۆرە دووبارە لەناو هەمان تەقسدا شیعرێکی تر دەنووسم، شیعرەکان هێدی هێدی دەبنە دیوانێک و دوو دیوان و چەندان دیوان، هێشتاش دەم تێرئاو نەبووە لەو شیعرانەی لە سرووتێکی دەوانانەدا بۆ تۆ دەیانووسم و کاتێک ئاوڕ دەدەمەوە بوومەتە داپیرەیەکی پشت چەماوە و لە کونجی تەنهاییدا لەگەڵ ئەو شیعرانەدا دەژیم باسی تۆم بۆ دەکەن، من ئەم سووڕە ناودەنێم سووڕی راستەقینەی ژیان!.

ستیڤان: ئای خودایە لەو هەموو هەستە جوانە. چەند بەختەوەرم کەسێک بەم شێوەیە هەگری ژیانم بووە، لە کاتێکدا وەک پاشەڕۆکێک فڕێدرابوومە ناو زبڵدانی کۆمەڵگەوە!!.

لیزا: نەخێر تۆ ئەڵماسیت و دەگمەنیت. ئەگەر دیقەت بدەین خۆڵ و

خاشاک لەهەموو شوێنێک دەبینین، لانیکەم لەسەر شەقامەکان دەبینین چەندان تەنەکەی گەورە گەورە بە پاشماوە و خاشاکە بە ئەرزشەکان دانراون، بەڵام کە دەتوانێت گەنجی ئاڵتون و گەوهەر لەسەر جادەکان بدۆزێتەوە؟ ئەمە پێناسەی تۆیە لە روئیای مندا. دەبێت قووڵایی دەریای شیعر و گەنجینە دوورە دەستەکانی خەیاڵت بە بگەڕێین، نەمدەویست بەم روونییە دانپێدانانی خۆمت بە بدرکێنم، بەڵام ناچارت کردم.

ستیڤان: من هەموو شەوێک دەمە خەونت، تۆ لە خەونی هەموو شەوەکانمدایت، بە ئەوەی دووبارەی بکەمەوە دەڵێم دەم زێیەکە لە شیعر و ئەوین، بە بەرچاوی هەموو سروشتەوە دەڕژێتە رووباری چارەنووستەوە.

لیزا: من بە ماندووبوون هەموو رۆژێک نامەت بۆ دەنووسم، نامەکان هەموو دەگەنەوە بە یەک شت، دێڕەکان هەموو دەگەنەوە بە یەک شت، پیتەکان هەموو دەگەنەوە بە یەک شت، ئەو شتە من و تۆین! من و تۆ گووڵدانەکی سوورین لەبەر پەنجەرەی عەشقدا دانراوین. ئیدی وا نەزانی کانگای شیعرم لە هەڵقوڵان دەوەستێت، چوونکە پەیمانم بە شیعر داوە تاکو تۆ هەبیت پرچی تەڕترین هەنراوێت بۆ دابهێنم.

تێبینی:
ئەم تێکستە بریتییە لە مۆنۆلۆگ نەک دیالۆگی دوو کەس، کەی بەشەکانی ئەم مۆنۆلۆگانە لە نێوان 2017-2010 نووسراون. لە بەرگی دووەمی کتێبی "قوتووی عەتار" لەلاپەڕە 488-522 بەشێوەی کتێبی کاغەز لە ساڵی 2018 چاپ بوون

تاوێک بباریت … شیعر/ کاوە عوسمان عومەر

تەنها قسەکردنەکمان،،
لە ژێر بارانا بوو،،،
وای لێهات..
تەمەنەکم،،
لە ژێر بارانا بەت بردە سەر،،

باش ئەزانم ،،،
ناتبینمەوە جارێکی تر،
گەر چەندین بارانیش..
دوای هاتن و چونەکانم..
ببارێ،،،
بۆیە بە ئاسمان ئەڵێم،،
چیتر لام گرنگ نیە،،
ببارێ یان نەبارێ،،
هیچ دەربەست نیم،،،
شەقامەکان…
لە خەڵکی هەڵهاتووی..
ژێر بارانا..
چۆڵ بێ،،
چی دەربەستم…
ئاسمان ڕەش بێ،،،
توڕە بێ ،،
خوێناوی بێ،،
من بە تۆفان و گەردەلوولا ..
تێئەپەڕم
با دارستانە تەڕەکانیش،،
مەنزڵگەی ژوانی …
جارانم بێ،،
کەسی تەنیاو ..
بێ نشینگە،،
کوا باکیەتی..
جەستەی شەختەو
پەشۆکاوی..
تۆفانێ ،،
لە تەرزە و ڕەهێڵە بیبا،،
کەی لای گرنگە،،
تارای سەری،،
تۆفانی هەڵچووی..
سەر زەریا بێ.

وێنەکە کارێکی هونەری فۆتۆگرافەری سویسری
(Firen Zos)
بە سوپاسەوە لە پەیجی فەرمی خۆی وەرگیراوە